

Verkkolehdet tärkeitä tutkimustyössä : MTT:n verkkolehtikyselyn 2002 tulokset

Nina-Mari Salminen
MTT, Tietopalveluyksikkö
Jokioinen 6.9.2002

Taustatietoja

Verkkolehtiä on ollut käytettävissä MTT:ssä vuodesta 1998 lähtien. Aluksi verkkolehtiä oli 175 kappaletta, tällä hetkellä käyttöoikeus on 1460 lehteen. MTT:n kirjasto selvitti verkkolehtien käyttökokemuksia ja aineistojen hankintatoivomuksia elokuussa 2002 www-lomakekyselyllä. Kyselyä pidetään kirjastossa hyvin tärkeänä. Se auttaa arvioimaan eri aineistotyyppien roolia tutkimustyössä, aineistotarjonnan laatua ja kattavuutta sekä verkkoaineiston käyttöön liittyviä ongelmia. Palautteen avulla kirjasto voi suunnata hankintoja ja tarjota sopivaa koulutusta. Palaute antaa tukea myös aineistomäärärahan neuvotteluihin.

Kyselystä tiedotettiin sekä Tiedote-sähköpostilistalla että MTT-INFO:n Kirjasto tiedottaa -sivuilla. Vastauksia tuli 57:ltä MTT:n työntekijältä. Pääosin vastaajat olivat tutkijoita. MTT:ssä on 310 tutkijaa ja muuta asiantuntijaa. Vastaajat edustivat melko kattavasti eri tutkimusaloja ja toimipaikkoja. Eniten vastauksia lähetettiin Taloustutkimuksen (MTTL) ja Kasvinviljelyn ja biotekniikan (KAS) yksiköistä.

Verkkolehtien käyttöä kartoitettiin vastaavalla kyselyllä vuonna 2000. Silloin kyselyyn vastasi 67 henkilöä. Kyselyjen tuloksia verratessa tulee muistaa melko pienet vastausmäärät. Vertailuja voitaneekin pitää suuntaa antavina.

Verkkolehtiä tarvitaan tutkimustyössä

Suurin osa vastaajista arvioi verkkolehdet erittäin tärkeiksi oman työn kannalta. Vain yhdeksän prosenttia vastaajista ei pidä verkkolehtiä kovinkaan tärkeinä (tässä joukossa ei ollut tutkijoita).

Verkkolehtien merkitys ei ole ainakaan vähentynyt vuoteen 2000 verrattuna. Vuoden 2000 kyselyssä verkkolehtiä piti erittäin tärkeänä 57 prosenttia vastaajista; vuonna 2002 vastaava luku on 65 prosenttia.

<i>Kuinka tärkeitä verkkolehdet ovat työsi kannalta?</i>	<i>Vastausmäärä</i>	<i>%</i>
* Erittäin tärkeitä	37	65
* Melko tärkeitä	15	26
* Ei kovin tärkeitä	5	9

Verkkolehtiä tulisi painottaa lehtihankinnoissa

<i>Pitäisikö mielestäsi painottaa verkkolehthankintoja ja luopua mahdollisuuksien mukaan painetuista lehdistä?</i>	<i>Vastausmäärä</i>	<i>%</i>
* Kyllä	46	78
* Ei	13	22

Suurin osa vastaajista on valmis painottamaan verkkolehthankintoja ja luopumaan painetuista lehdistä mahdollisuuksien mukaan. Verkkolehthankintoihin suostumiseen esitetään useita syitä. Lehtikierto ja kaukopalvelu vievät oman aikansa; verkkolehdestä artikkelin saa silloin kun sen tarvitsee. Verkkolehdet eivät voi, ainakaan periaatteessa, kadota. Usein verkkoversiot ilmestyvät aikaisemmin kuin painetut lehdet.

MTT:n toimipaikat ovat eri puolilla Suomea. Verkkolehthankintoihin katsotaan tasapuolistavan tietoaineistojen käyttömahdollisuuksia. Artikkelien tulostus verkosta on useiden vastaajien mielestä helppoa ja nopeaa. Verkkolehthankintaa pidetään myös taloudellisesti järkevänä, jos samalla rahalla voidaan saada enemmän lehtiä käyttöön kuin ostettaessa painettuja lehtiä.

Verkkolehthankintoihin taloudellista edullisuutta on vaikea mitata. MTT:hen tilatun painetun lehden lehtikierto ja kopioiden välittäminen vaativat työtä ja aikaa. Verkkolehthankintoihin vähentävät sekä lehtikiertoa että kopioiden välitystä. ScienceDirectin verkkolehdistä on luettu 2002 tammi-kesäkuussa 4152 artikkelia. Jos artikkelit olisi tilattu kaukopalveluna, niiden kustannus olisi ollut noin 41.520 euroa. ScienceDirect maksaa tänä vuonna MTT:lle 35.292 euroa. Eli ScienceDirectin verkkolehthankintoihin voi ajatella maksaneen itsensä takaisin jo alle puolessa vuodessa. Academic Pressistä on tulostettu 2002 tammi-toukokuussa 354 artikkelia. Kaukopalveluna artikkelit olisivat maksaneet noin 3540 euroa. Academic Pressin verkkolehthankintoihin maksaa tänä vuonna noin 3500 euroa. Jos käyttö jatkuu samanlaisena vuoden loppuun, sekä Academic Pressin että ScienceDirectin verkkolehthankintoihin maksavat alle puolet vastaavista kaukopalvelumaksuista. Verkkolehthankintoihin ylläpito vaatii suuren työpanoksen, joten aivan näin suoraviivaisesti verkkolehthankintoihin taloudellisuutta ei voi puolustaa. Verkkolehti voi myös madaltaa artikkelin hankkimisen kynnystä; kaukopalvelupyyntö vaatii enemmän vaivaa kuin artikkelin tulostaminen tai lukeminen ruudulta. Artikkelien hankinnan lisääntymistä ei toki voi pitää ongelmana. Lähdemateriaalin käytön kasvaessa myös tutkimuksen laatu voi nousta.

Verkkolehthankintoihin hinnoittelukäytännöt vaihtelevat hyvin paljon. Pelkän verkkoversion tilaaminen ei aina ole mahdollista. Verkkoversion voi saada paperitilauksen yhteydessä ilman lisämaksua tai lisämaksulla. Kaikista lehdistä ei edes ole saatavissa verkkolehteä.

Verkkolehtiä ei kannateta varauksettomasti. Nekin, jotka ovat valmiita painottamaan verkkolehtiä lehtihankinnoissa, tuovat esiin verkkolehtien ongelmia. Aineistojen käyttömahdollisuus sopimusten päättyessä askarruttaa monia. Verkkolehtien kokotekstiartikkelit ovat usein saatavissa 90-luvun puolivälistä alkaen; vanhempi aineisto on hankittava muualta. Nykyiset verkkolehdet voivatkin täyttää vain osan tiedontarpeesta.

Viidennes vastaajista ei halua, että lehtihankinnoissa painotetaan verkkolehtiä. Muutama vastaajista valitsi sekä "kyllä" että "ei" vastauksen. Molempia julkaisumuotoja tarvitaan. Verkkolehden lukeminen voidaan kokea hitaammaksi ja hankalammaksi kuin paperilehden lukeminen. Tulostus ei ehkä onnistu, ja on turvauduttava paperilehteen. Kuvien laatua pidetään heikompana verkkoversioissa. Yleiskuva aihepiiristä voi olla helpompi omaksua paperilehtien avulla. Verkkolehtien käyttäjä on tietoliikenneyhteyksien armoilla. Paperilehden lukeminen ei ole sidoksissa käytettävään teknologiaan.

MTT:n verkkoaineiston tarjonnassa parantamisen varaa

Melkein kaikki vastanneet löytävät MTT:n verkkolehtitarjonnasta oman alansa julkaisuja. Lehtitarjonnan kokee hyväksi kuitenkin vain vajaa neljännes vastaajista. Kirjasto saikin runsaasti verkkoaineiston hankintatoiveita. Monet verkkoaineistot kattavat vain ajanjakson 90-luvun puolivälistä nykypäivään. Monet vastaajat pitävät tarpeellisena myös vanhemman verkkoaineiston hankintaa.

Vuonna 2000 verkkolehtitarjonnan koki hyväksi 15 prosenttia vastaajista. Silloin joka kymmenes ei löytänyt oman alansa lehtiä MTT:n tarjonnasta. Asiakkaiden näkökulmasta verkkolehtitarjonta on jonkin verran parantunut kahdessa vuodessa.

<i>Löytyykö oman alasi keskeisiä verkkolehtiä MTT:n tarjonnasta?</i>	<i>Vastausmäärä</i>	<i>%</i>
* Hyvin	13	23
* Jonkin verran	41	73
* Ei löydy	2	4

Hankintoiveina on yksittäisiä lehtinimekkeitä, jonkin aihealueen lehtiä ja kokonaisia lehtipalveluja tai tietokantoja. Yksittäisiä lehtinimekkeitä mainitaan yli 80 kappaletta. Toiveet hajaantuvat; kutakin lehteä esittää hankittavaksi yleensä vain yksi vastaaja. Tilanne oli samanlainen vuonna 2000. Vuoden 2002 kyselyssä lehtitoiveet jakautuvat yli 30 eri kustantajan kesken, mikä vaikeuttaa keskitettyä, edullista hankintaa. Osa vastaajista ei kohdistaa toivettaan tiettyyn lehteen, vaan he toivovat jonkin aihealueen lehtiä. Toivelistalla ovat ekologian, ekonomian, maatalousekonomian, eläintieteen, eläinten ravitsemuksen, IT-alan ja informaatiotutkimuksen, kotieläintieteen, genetiikan, kasvitieteen, kasvipatologian, mikrobiologian, molekyylibiologian, ympäristöalan sekä

maaseudun monimuotoisuutta ja pienyrittäjyyttä käsittelevät lehdet.

ScienceDirect -palvelu mainitaan kuudessa vastauksessa. Osa vastaajista kohdistaa toiveensa tiettyihin ScienceDirectin aihealueisiin. Muita toivottuja lehtipaketteja ovat Academic Press (toistaiseksi käytössä), Nature Publishing Group (Nature weekly on jo, tulossa: Nature Genetics ja Nature Biotechnology), Annual Reviews, Blackwell Science, Kluwer ja Springer Verlag. EconLit-tietokantaa toivoo kaksi vastaajaa, samoin Web of Science - tietokantaa. Myös Medline, SSRN eli Soil Science Research Network, Periodicals Contents Index ja talousalan workin paper -archives mainitaan.

Verkkoaineiston hankinta on keskeinen kirjaston työtehtävä. Esitetyt toivomukset auttavat valinnoissa. Määrärahat vaikuttavat luonnollisesti hankintaan. Suomalaiset tutkimuslaitokset ovat mukana kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin hankintakonsortioissa. Konsortiot hillitsevät aineistokustannusten nousua ja auttavat aineistojen ylläpidossa.

Verkkolehti puuttuu, mistä julkaisu hankitaan?

Kun verkkolehteä ei ole saatavissa MTT:ssä, on turvauduttava muihin hankintakanaviin. Suurimmalle osalle vastaajista (67 %) kaukopalvelu on yksi keino saavuttaa tieto. Jos lehti tulee MTT:lle paperiversiona, lehden numero yritetään paikantaa ja kopioidaan artikkeli siitä. Monet vastaajista käyvät yliopistojen kirjastoissa kopiointimatkoilla. Artikkelia voidaan etsiä myös muualta verkosta. Melko yleinen käytäntö on pyytää artikkelin eripainosta suoraan kirjoittajalta. Muutama vastaaja toteaa, että haluttu artikkeli jää joskus kokonaan hankkimatta.

Jos aineisto ei löydy MTT:n omista kokoelmista, on luonnollista kääntyä kaukopalvelun puoleen. Kaukopalvelukiintiön täytyessä aineistoa hankitaan myös muilla keinoilla. Yliopiston kirjastossa on varmasti antoisaa poiketa silloin tällöin. Jos vierailun pääasia on kopioiden otto, hukataanko tässä tutkijan työaikaa? Eripainosten välityksen voi nähdä paluuna menneisyyteen. Toisaalta näin syntyy henkilökohtaisia yhteyksiä tutkijoiden välille. Ikävimpiä tapauksia lienevät ne, joissa mahdollisesti hyödyllinen artikkeli jää kokonaan hankkimatta ja lukematta.

Verkkolehden lukeminen ei ole ongelmantonta

Neljäsosalla vastaajista verkkolehtien käyttö on sujunut vaikeuksitta. Vuonna 2000 kolmasosalla vastaajista ei ollut ongelmia verkkolehtien käytössä. Tuen tarve verkkolehtien tekniseen ja sisällölliseen hallintaan ei siis ole vähentynyt kahdessa vuodessa. Kolmannes vastaajista on kohdannut ongelmia verkkoyhteyksissä. Myös osa "muita ongelmia" -kohtaan kirjatuista tilanteista voidaan luokitella verkko-ongelmiksi. Jos yhteydet eivät toimi, ota yhteyttä kirjastoon. Kerro lehden nimi ja millaisen virheilmoituksen saat. Näin asiaan voidaan puuttua, emmekä maksa toimimattomasta palvelusta. Joskus ongelmat ovat hetkellisiä, ja pieni odotus korjaa tilanteen. Voit myös kokeilla lehden mahdollista vaihtoehtoista www-osoitetta. Kokotekstien lukuoikeus on vain niihin lehtiin, joihin MTT on tehnyt käyttösopimuksen. Nämä lehdet löydät

SARKA-tietokannasta ja ScienceDirect -palvelusta.

Neljäsosa vastaajista kokee verkkolehtien palveluihin tutustumisen vaivalloiseksi. Lähes puolet vastaajista täytti "muita ongelmia" -kohdan. Ongelmiksi listattiin mm. tulostusvaikeudet, vanhempien vuosikertojen puuttuminen, suppea verkkolehtivalikoima, sekavat käyttöliittymät ja haaste löytää itselle tärkeä tieto. Kirjaston tiedotusta pidetään riittävänä. Käyttäjäkoulutusta kuitenkin tarvitaan; kirjasto voi auttaa eri lehtien tarjontaan perehtymisessä ja sopivien lehtipalvelujen valinnassa. Voit ottaa kirjastoon koska tahansa yhteyttä ja pyytää henkilökohtaista opastusta. Pohditaan vaihtoehtoja ja ongelmatilanteita yhdessä!

Verkkolehtien käyttöön liittyviä ohjeita löydät osoitteesta <http://mttinfo.mtt.fi/kirjasto/verkkolehtiohjeet.html>

<i>Mitä ongelmia verkkolehtien käytössä on tullut vastaan?</i>	<i>Mainintoja</i>	<i>% vastaajista</i>
* Kirjasto ei tiedota tarpeeksi asiasta	1	2
* Verkkolehtien palveluihin tutustuminen on vaivalloista	14	25
* Verkkoyhteys ei toimi	18	32
* Muita ongelmia	26	46
* Ei ole ollut ongelmia	14	25

Päätelmiä

Verkkoaineistot ovat keskeisiä tutkijan työkaluja MTT:ssä. Verkkoaineistojen käyttöön liittyy kuitenkin useita ongelmia. Osaan näistä kirjasto voi vaikuttaa käyttäjien opastuksella. Huolimatta verkkoaineistojen ongelmista niiden hankintaa halutaan suosia. Verkkoaineisto löytyy ja on käytettävissä ajasta ja paikasta riippumatta. "Kiitos hyvästä alusta!" toteaa yksi vastaaja. Nykyinen MTT:n verkkoaineistovalikoima ei täytä kaikkien tiedon tarpeita. Sekä paperi- että verkkoaineistojen hinnat nousevat. Aineistojen hankinnat vaativatkin runsaasti suunnittelua ja yhteistyötä MTT:n sisällä. "Vakuuttakaa MTT:n budjetinjakajat siitä, että suurimpien kustantajien sarjat on pakko saada verkkolehtinä" kehottaa yksi vastaaja. Kyselyn tulokset antavat tärkeän tuen kirjaston perustellessa hankintaesityksiään.

Lämmin kiitos kaikille vastanneille. Palautteenne on arvokasta; kommentoikaa jatkossakin aktiivisesti aineistoja ja toimintaamme. Näin kirjasto voi kehittää palvelunsa juuri teidän tarpeitanne varten.

Lähteet

SUONPÄÄ, S., LEMMETTY, R., AALTONEN, M.-L., PYYKKÖ, R. 2000. Verkkolehdet tärkeitä, lisää koulutusta kaivataan : yhteenveto MTT:n verkkolehtikyselyn 2000 tuloksista. [25 kt] . (elektroninen julkaisu ; HTML). <http://mttinfo.mtt.fi/tpy/eleva/verkkolehtikysely.html> 25.10.2000